

Ta vare på Norge

Rødts plan for å sikre en levende
natur og en aktiv næringspolitikk

Ta vare på Norge

Utgitt av Rødts stortingsgruppe, januar 2025.

Rødts plan for å sikre en levende natur og en aktiv næringspolitikk

Rødts stortingsgruppe

Postadresse: Stortinget, Postboks 1700 Sentrum, 0026 Oslo

E-post: postmottak.rodt@stortinget.no

Telefon: 23 31 23 95

Rødt

Adresse: Storgata 33, 0184 Oslo

E-post: roedt@roedt.no

Telefon: 22 98 90 50

Innhold

1. Ta vare på Norge	s. 3
2. Millom bakkar og berg – natur, kulturlandskap og landbruk	s. 4
2.1 Vi trenger en naturvennlig arealplanlegging	s. 5
2.2 Energipolitikken må være miljøvennlig	s. 6
2.3 Trygg mat, glade dyr og bønder med fremtidstro – et levende distriktslandbruk	s. 7
3. Hav og fiskeri	s. 9
3.1 Et levende havmiljø	s. 10
3.2 Fisk for framtida – fiskeindustri og kystkultur	s. 11
3.2 Havbruk/oppdrett	s. 12
4. Aktiv næringspolitikk	s. 13
4.1 Verft og leverandørindustri	s. 14
4.2 Kortreist kraft og produksjon: Bruk strømmen på norsk industri og næringsliv!	s. 16
4.3 Få fart på byggenæringen – på en miljøvennlig måte!	s. 17
5. Bind landet sammen	s. 19

Ta vare på Norge

Da Ottar Brox ga ut boka «Ta vare på Norge» i 1988 skrev han om hvordan høyrepartienes avvikling av sosialdemokratiske institusjoner utfordret politikk som gjør landet vårt til et godt land å bo i: små økonomiske forskjeller, levende distrikter og et inkluderende fellesskap.

Også i dag truer høyrepartiene og pengeinteressene naturen vår og fellesskapsordningene som sikrer at folk har makt over sin egen hverdag og muligheten til å skape seg gode liv uansett hvor de bor i Norge.

Disse angrepene kommer gjennom privatisering og oppstykking – av velferd, vei og jernbane, og når det markedsliberale EU prøver å overkjøre hvordan vi tar vare på ryddige arbeidsforhold og arbeidsfolks verdighet. Angrepene skjer når stadig mer av fiskeriresursene som skal skape levebrød og aktivitet for folk langs kysten samles på stadig færre og stadig rikere hender.

Ta vare på Norge er Rødts plan for hvordan vi sikrer både en levende natur og en aktiv næringspolitikk. Planen viser hvordan Rødt gjennom å ta vare på naturen også støtter opp om primærnæringene, hjørnesteinsbedriftene og levemåtene i landet vårt. Gjennom å gjøre landbruket mindre avhengig av soyaimport og å sikre at bønder har en rettferdig inntekt, sikrer vi også et sterkt distriktslandbruk og levende bygder. Gjennom å flytte fiskekvoter fra forurensende trålere og til kystflåten, kutter vi utslipp, tar vare på marint liv, og legger til rette for aktivitet på fiskebruk fra Båtsfjord til Hidra.

Rapporten bygger på Rødts arbeid med kvotemeldingen, inntektsopptrappingsplan for landbruket, nasjonal transportplan, naturmeldingen, og Rødts egen kraftplan.¹

Vi mener at det som gjør Norge til et godt land å bo i ikke har kommet av seg selv. Arbeidsfolk har kjempet for retten til et anstendig arbeidsliv, verdighet i sitt eget liv, og for en hånd på rattet i styringa av samfunnet. Naturvernere og bønder har stått i kamp for å ta vare på naturen. I Mardøla, i Alta og ved Repparfjorden. Små forskjeller, folkestyre og naturen rundt oss er verdt å ta vare på. Og kampen for en levende natur og retten til å skape næring og levebrød på grunnlag av naturens ressurser, er en kamp som er verdt å ta!

I DENNE RAPPORTEN GÅR RØDT BLANT ANNET INN FOR:

- En ambisiøs og ærlig naturpolitikk som tar Norges internasjonale naturforpliktelser på alvor.
- En fiskeindustripakke for å sikre aktivitet i fiskeindustrien i Nord-Norge.
- Inntektsjamstilling i landbruket, og en satsing på å ta i bruk norsk jord.
- Å utøve en aktiv nærings- og anbudspolitik, hvor vi utfordrer handlingsrommet i EØS for å sikre at norske skatte kroner går til oppdrag for norsk industri
- Å erstatte EØS-avtalen med en mer balansert handelsavtale med EU.

1. Se <https://roedt.no/kraftplan>

Foto: Agata Ciosek/ Unsplash.

2. Millom bakkar og berg – natur, kulturlandskap og landbruk

Høye fjell og dype fjorder, snaue vidder og frodige skoger. I Norge finner vi noen av de siste store villmarkspregede naturområdene i Europa, og havområdene våre i nord er umistelige for hele klodens biologiske mangfold. Men for mange er også naturen grunnlaget for levebrød og levevei. Fiskere, bønder, sankere og reindriftsutøvere, tusenvis av mennesker over hele landet lever av å høste av naturen, slik som generasjonene før oss har gjort. Høsting og bruk av natur har definert hvordan landet vårt ser ut, med spredte bygder og kulturlandskap formet av år etter år med beiting og slått.

Skal vi ta vare på Norge, må vi ta vare på naturen. Det handler både om naturens egenverdi, og om at vi skal ha noe å leve av også i framtida. Industrien trenger vann i magasinene, fiskeindustrien trenger fisk i havet og landbruket trenger et levende jordsmonn. Da kan vi ikke drive rovdrift på naturen eller bygge ned den siste resten vi har av urørt natur.

2.1 Vi trenger en naturvennlig arealplanlegging

Rødt mener at dagens politiske debatter preges av en form for naturfornektelse. For selv om vi vet at naturen er under sterkt press, fortsetter vi å bygge den ned. De siste fem årene har inngrepsfri natur krympet tilsvarende 116 500 fotballbaner, og kraftutbygging har stått for 55-60 prosent av nedbyggingen.² Samtidig har kommunene planer om å legge beslag på enda mer, ikke minst til hytteutbygging.³

Inngrep truer naturmangfoldet, enten det er en skogsbilvei, veiene og anleggsområdet som trengs for et vindkraftanlegg, eller et hyttefelt – det spiller ikke noen rolle for naturen. Rødt gjør ikke noe unntak for vindkraft, slik andre såkalte miljøpartier gjør. For, som forskere i NINA har dokumentert, så kommer vindkraft i konflikt med viktige naturverdier.⁴

FNs naturpanel, IPBES, har gjennom flere rapporter slått fast at ødeleggelse av natur og tap av arts mangfold går raskere enn noensinne. De viktigste truslene mot naturmangfoldet er arealendringer på land og vann, overhøsting av dyre- og plantearter og klimaendringer. I tillegg er forurensing fra kjemikalier og forsøpling, samt spredning av fremmede arter, betydelige utfordringer.⁵

Norge tok en ledende rolle under det internasjonale naturtoppmøtet i 2022, hvor Kunming-Montreal-avtalen ble vedtatt. Alle FNs land utenom USA har sluttet seg til denne avtalen, som setter konkrete mål for hvordan verden skal klare å stanse tapet av og ta vare på natur innen 2030.

Høsten 2024 leverte regjeringa en stortingsmelding⁶ for å vise hvordan Norge skulle oppnå nasjonale mål og de globale målene i naturavtalen. Dessverre mangler denne handlingsplanen både tydelige målsetninger og konkrete politiske tiltak. Regjeringa er god til å komme med store lovord og lovnader i utlandet, men dårlig til å faktisk ta vare på naturen vi har i Norge. Miljøorganisasjonen Sabima anslår at det trengs 100 milliarder for å nå målsetningen i Naturavtalen om 30 prosent restaurering,⁷ mens statsbudsjettet for 2025 øker natursatsingen med noen tusendeler av dette.

Landskapet og naturen er grunnlaget for samisk kultur i store deler av Norge. Fjordfiskere, reindriftsutøvere, og bygdefolk jakter, høster og gjeter rein i landskapene som ofte er blitt sett på som urørte. At tradisjonell bruk av natur er godt naturvern, ble også slått fast på det internasjonale naturtoppmøtet i Cali i Colombia i 2024, og FNs naturavtale anerkjenner urbefolkninger over hele verdens innsats og kunnskap for å ta vare på natur.⁸ Samtidig er urfolks områder, kultur og levevei truet av store arealbeslag, også i Norge. Kraftutbygging, hyttefelt og gruver truer natur og reindrift, og trålere og lakseoppdrett setter sjøsamisk kystfiske under press.

Fosensaken, rundt vindkraftutbyggingen på Roan og Storheia i Trøndelag, fremstår som det tydeligste og grelleste eksemplet på hvordan samisk kultur og samers menneskerettigheter, blir ofret for kraftutbygging.⁹ Rødt mener at beskyttelse av samisk kultur og naturen går hånd i hånd, og frykter presset som kan komme de neste årene – særlig knyttet til kraftutbygging.

RØDT VIL GJENNOMFØRE TILTAK FOR Å TA VARE PÅ NATUREN:

- Kommuner skal belønnes for å ta vare på naturen, ikke for å bygge den ned. Rødt vil øke potten til kommunale planvasker og bevaring og restaurering av naturen i kommunene.
- Endre plan- og bygningsloven, slik at:
 - a) naturvern og reindrift får en sterkere stilling i arealforvaltningen.
 - b) det innføres hjemmel for restaurering av natur.
- Styrke naturmangfoldloven, og innføre byggeforbud på særlig viktige naturarealer.
- Innføre en nasjonal og tydelig juridisk definisjon av grå arealer, og gjennomføre en nasjonal kartlegging for å lette presset på verdifull natur.
- Jobbe for mer uavhengige konsekvensutredninger, for å hindre at utbyggere legger for sterke premisser og føringer i forvaltningen. Første skritt er å innføre innstrammingene Miljødirektoratet foreslo i oktober 2024, med uavhengig kontroll av utredninger.
- Innføre et umiddelbart forbud mot nedbygging av myr. Nedbygging av myr er svært skadelig for både klima og natur.
- Øke støtten til frivillig skogvern, og slik styrke alliansen mellom skogbrukere og naturvernere, samt gjennomgå hvordan ordningen kan bli enda mer effektiv og sikre vern av den mest verdifulle skogen først.
- At skogsbilveier skal reguleres etter plan- og bygningsloven, og at det skal gjennomføres uavhengige konsekvensutredninger, for å stanse naturtapet i skogen.
- Stanse gruvedriftsprojekter som truer natur, landbruk, reindrift og samiske rettigheter.
- Si nei til nye motorveier, som E39 gjennom Reksteren og E6 gjennom Lågendeltaet.
- Full stopp i utbyggingen av nye, store hyttefelt. Rødt vil ha et nasjonalt forbud mot nye hyttefelt, som ikke allerede er regulerte, samt planvask av gamle og utdaterte utbyggingsplaner.

2. Miljødirektoratet, april 2024:

<https://www.miljodirektoratet.no/aktuelt/nyheter/2024/april-2024/inngrepsfri-natur-krympa-med-116-500-fotballbanar/>

3. Miljødirektoratet, mai 2024: <https://www.miljodirektoratet.no/aktuelt/nyheter/2024/mai-2024/planlegger-utbygging-av-4000-km/>

4. NINA, "Vindkraft på land ivaretar i liten grad viktig natur": <https://www.nina.no/Aktuelt/Nyheter/article/vindkraft-p-229-land-ivaretar-i-liten-grad-viktig-natur>

5. <https://fn.no/avtaler/miljoe-og-klima/fns-naturavtale>

6. Meld. St. 35 (2023–2024) Bærekraftig bruk og bevaring av natur — Norsk handlingsplan for naturmangfold.

7. Dagsavisen, 6. Oktober 2023: <https://www.dagsavisen.no/nyheter/2023/10/06/sabima-om-regjeringens-naturinnsats-vil-ta-10000-ar-a-na-malet/>

8. <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>

9. Høyesteretts dom 11. oktober 2021, HR-2021-1975-S.

2.2 Energipolitikken må være miljøvennlig

Klimaendringene rammer allerede folk og natur over hele kloden, også norske byer og bygder. Stadig flere merker konsekvensene av mer ekstremvær i form av økt flom og skred, og det er kommuner med svak økonomi som sliter hardest. Når ekstremværet “Jakob” herjet høsten 2024 ble gårder i Ullensvang isolert fra omverden, og når et ras tok fylkesveien i Hadsel i desember 2024, ble over tre hundre innbyggere isolert på Kvitnes i Vesterålen.¹⁰

Stadig flere merker konsekvensene av flom og skred. Vi risikerer klimaflyktninger fra distriktene hvis ikke vi forebygger og tilpasser oss klimaendringene.

Rødt er opptatt av at klimapolitikken skal være rettferdig. Når det gis subsidier til Freyr, Morrow og IKEA-eide Ventyr for luftige batteri- og havvindprosjekter, samtidig som utgiftene øker for folk flest, er det ikke rart at folk mister troen på politikerne og klimapolitikken mister støtte. Det hjelper heller ikke for troen på klimahandling når politikerne prioriterer symbolske klimatiltak, som flytter utslipp heller enn å kutte dem – slik vi ser med elektrifiseringa av olje- og gassinstallasjoner på norsk sokkel. Denne klimasminkingen er dessuten dårlig nytt for miljøet, fordi den øker presset for å bygge ned verdifull natur for at fornybar kraft skal pynte på fossilindustriens klimaregnskap.

Rødt vil heller ha en jordnær og rettferdig klimapolitikk, som både tar hensyn til at det er forskjell på hva folk har på konto og hvor ofte bussen går i distriktet der de bor. Da er vi avhengig av klimapolitikk som gagnar vanlige folk i hele Norge, av god infrastruktur og fellesskapsløsninger som fungerer. Dette kommer vi tilbake til i kapittel fem som handler om transport og infrastruktur.

Rødt går heller ikke med på kravene om at vi trenger uendelige mengder ny kraft. Miljødirektoratet har regnet ut at det trengs 34 terrawattimer innen 2030 for å nå klimamålene.¹¹ I dag produserer Norge litt i underkant av 160 terrawattimer årlig. Å nå klimamålene krever en forbedring og oppgradering av kraftsystemet, men det er mulig uten å rasere naturen fullstendig. Regjeringa og aktører som NHO og toppledelsen i LO opererer derimot med helt andre tall. De vil ha nesten dobbelt så mye kraftutbygging som Miljødirektoratet, nærmere 60 terrawattimer innen 2030. Rødt er uenig i en slik målsetning, som vi mener ikke først og fremst handler om klimamålene, men om å tekkes kraftbransjen og utbyggerne.

Skal vi kutte utslipp raskt, må vi starte med de tiltakene som faktisk virker, heller enn å gå løs på naturen. Rødt mener at den lavest hengende frukten er å satse på storskala energieffektivisering. Vi setter av betydelig mer penger til energisparing i vårt forslag til statsbudsjett. Samtidig vil vi tvinge klima- og energifondet Enova til å bruke mer av pengene de har i banken på energitiltak til vanlige folk. Søknadsprosessene må forenkles, velkjent og moden teknologi bør få støtte – enten det dreier seg om deler av

byggningskroppen, utskifting av vinduer eller installering av mer avanserte varmepumper. Også Husbanken bør få mer penger til enøk, som kan gå til kommunale boliger. Rødt vil også at leieboliger skal energieffektiviseres, for eksempel ved at nedbetaling av energitiltak følger boligen og ikke beboeren.

Det hjelper ikke klimaet å love bort enorme mengder kraft til for eksempel datasenterindustrien. Det er ikke grønt alt som glimrer, og tek-giganter som TikTok og Google gir få arbeidsplasser i forhold til krafttettersspørselen. Googles datasenter i Skien anslår 100 permanente arbeidsplasser, samtidig som de har søkt om å bruke 7,5 terrawattimer årlig (nesten like mye som hele Oslos kraftforbruk).¹² Rødt vil ha en strengere prioritering av krafta, for å ta vare på både klima, natur og arbeidsplasser.

RØDT VIL GJENNOMFØRE FØLGENDE TILTAK FOR AT ENERGI-POLITIKKEN SKAL BLI MER MILJØVENNLIG:

- Stans i all vindkraftutbygging.
- Strengere prioritering av krafta og nettet, og at Stortinget skal behandle søknader om krafttilgang over en viss størrelse. Det vil gi større demokratisk kontroll i kraftpolitikken.
- Stans i videre elektrifisering av sokkelen. Olje- og gassnæringen må ta kostnaden for egne utslipp gjennom økt CO2-avgift, mer effektive gassturbiner og/eller karbonfangst- og lagring.
- At det lages en mer detaljert handlingsplan for hvordan vi skal nå det vedtatte målet om å spare 10 TWh strøm i bygg sammenlignet med 2015 – og at planen gjennomføres.
- Storstilt utrulling av energisparetiltak for husholdninger, særlig rettet mot folk med vanlige og lave inntekter gjennom Enova og Husbanken. Det skal satses på moden og velkjent teknologi, som etterisolering, utskifting av vinduer og varmepumper.
- Utrede mulighetene for å nedbetale enkelte energisparetiltak over nettleien, slik at investeringen følger boligen og ikke beboeren, for å styrke leietakers sparemuligheter.
- Utvide ordninger med gratis energirådgivning, som allerede finnes i kommuner som Asker og Lillestrøm.
- Stille strengere krav til energisparing i nye bygg.
- Stanse alle forsøk på å uthule vern av vassdrag.
- Miljøvennlig oppgradering av vannkraftverkene. Når vilkårsrevisjoner kommer opp, skal ikke effektkjøring og profittmotivene til kraftbransjen få trumfe mulighetene for naturrestaurering.
- Overskuddsvarme skal brukes, ikke sløses bort. Avgifter og støtteordninger må innrettes slik at vi kan ta i bruk mer fjernvarme.
- Utnytte potensialet for solkraft på bygg og i tilknytning til eksisterende infrastruktur.
- Sette den areal- og kraftkrevende datasenterutbyggingen i bero.

10. https://www.nrk.no/nordland/halvar-ellingsen-isolert-fra-kvitnes-gard-raser-mot-fylkeskommunens-millioner-til-bodo_glimt-1.17163223

11. Miljødirektoratet. 2023. Klimatiltak i Norge mot 2030: Oppdatert kunnskapsgrunnlag om utslippsreduksjonspotensial, barrierer og mulige virkemidler

12. NRK, februar 2024: <https://www.nrk.no/vestfoldogtelemark/google-bygger-enormt-datasenter-i-skien-1.16749861> og https://www.nrk.no/vestfoldogtelemark/investeringen-av-et-google-senter-i-skien-er-gigantisk_-det-blir-ogsaa-stromforbruket-1.16753588

2.3 Trygg mat, glade dyr og bønder med fremtidstro – et levende distriktslandbruk

For mange lokalsamfunn er gardsbruk selve livsnerven i bygda. Men landbruket er også en bærebjelke for levende lokalsamfunn, totalberedskapen og ressursutnyttelse i hele Norge.

Landbruket i Norge har potensialet for å bli det mest økologisk bærekraftige i verden, med riktig landbrukspolitikk. Ved å ivareta det dyrkede og beitede kulturlandskapet tar vi også vare på det biologiske mangfoldet og de mange artene som er avhengig av kulturlandskap, slik som de rødlistede pollinatorene våre: biene og humlene.

Samtidig har politikken de siste 50 årene lagt opp til stadig mer sentralisering og rasjonalisering. Effekten av dette har vært at Norge har mistet over hundretusen bønder, fått en lavere selvforsyningsgrad, og svekket vår totalberedskap. Mye av det som før var kulturlandskap og beitemark gror igjen til kratt, som følge av færre bønder og et mer kraftfôrbasert landbruk. Det legges ned et gårdsbruk hver dag i Norge, og for hver bonde som går ut av næringa, mister vi kunnskap om hvordan vi skal produsere mat i dette landet.

Sikre bøndene mer av verdiene som skapes!

Selv om det å produsere mat er en av de viktigste oppgavene i samfunnet, er gårdsdrift for de fleste bøndene i Norge t tapsprosjekt, og i beste tilfelle noe de får til å gå rundt med lav lønnsomhet¹³. Det er begrenset hvor lenge folk kan holde i gang en gård kun på luft og kjærlighet til jorda og plassen.

Rødt jobber for et løft av bønders inntekt, slik at inntekten i jordbruket skal være jamstilt sammenliknbare grupper i samfunnet. Ifølge NOU om inntektsmåling i landbruket fra 2022, lå medianinntekten i landbruket i 2020 på 212.000 kroner,¹⁴ mens medianinntekten i Norge generelt var 590.000. I Stortinget har Rødt stemt for at inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper skal tettes innen 2027.

Stortinget skal våren 2025 igjen behandle en opptrappingsplan for bønders inntekt, og Rødt kommer til å jobbe for en opptrappingsplan, basert på et tallgrunnlag som bøndene kjenner seg igjen i.

Styrk sjølforsyninga

De siste tiårene har Norge ligget på en sjølforsyningsgrad korrigert for importert fôrråvare på rundt 40 %.¹⁵ Rødt mener at det er bra for landbruket og norsk totalberedskap om vi er så sjølforsynt som mulig med de matvarene vi kan produsere i Norge. Derfor mener Rødt at sjølforsyningsgraden må opp til 50 prosent innen 2030, og 60 prosent innen 2035.

Skal vi øke sjølforsyningsgraden i Norge må importert fôrråvare, som soya som bidrar til avskoging i andre deler av verden, fases ut. Samtidig må tilskuddssystemet vris fra å subsidiere kraftfôravhengige produksjoner til matproduksjon basert på norske ressurser. I dag er en stor del av tilskuddene til landbruk i Norge satt av til subsidiering av kraftfôr gjennom den såkalte prisnedskrivingsordningen for korn. Rødt vil vri deler av disse tilskuddene over til tiltak som får opp sjølforsyninga, som tilskudd til frukt og grønt, til grasproduksjon og til beitedyr.

Foto: Jonathan Kemper/ Unsplash

13. <https://www.nationen.no/over-halvparten-har-under-100-000-kroner-i-jordbruksinntekt/s/5-148-81665>

14. NOU 2022: 14: Inntektsmåling i jordbruket, oktober 2022, <https://www.regjeringen.no/contentassets/eec3035671914ed58e1a8cfafc382304/nou/nou202220220014000dddpdfs.pdf>

15. <https://www.nibio.no/tema/landbruksokonomi/selvforsyningsgrad-og-engrosforbruk?>

I Rødts forslag til statsbudsjett for 2025 vrir vi 500 millioner kroner fra subsidiering av kraftfôr, til støtte til grovfôrproduksjon og utmarksbeite, til istandsetting av tidligere landbruksjord i Nord-Norge, og til drenering og grøfting i hele landet som vil gi bedre jordhelse, øke produksjonen på arealene og kutte klimagassutslipp.

Det siste året har Rødt fått gjennomslag i Stortinget for en gjennomgang av tilskuddssystemet for å sikre at pengene felleskapet setter av til landbruket styrker norsk sjølforsyning. Vi har også fått gjennomslag for utprøving av et såkalt teigbasert tilskudd i jordbruksavtalen, hvor du får høyere tilskudd til dyrking av arealer som ligger vanskeligere til, enn lettere arealer på flatmark. En slik endring i tilskuddssystemet vil styrke distriktslandbruket, og gjøre det mer lønnsomt å ta mer av landet i bruk til matproduksjon.

Importvernet er ett av de viktigste jordbrukspolitiske virkemidlene vi har. Toll gjør at norske varer kan konkurrere sterkere på pris ovenfor utenlandske varer, noe som er viktig for bondens inntekt og selvforsyningen vår. Samtidig ser vi at norske matprodusenter stadig taper mot de utenlandske produsentene. Derfor mener vi at tollvernet må bli enda sterkere enn det er i dag. Mange begrensninger settes på grunn av EØS-avtalen og WTO-avtalen, men vi har fortsatt et handlingsrom som ikke blir brukt. Et viktig grep som kan gjøres er å gå over fra kronetoll til prosenttoll på flere varer. Prisene på matvarer går som regel opp på grunn av inflasjon, og når tollen er fastsatt i kroner forsvinner denne effekten som følge av prisstigningen. Med prosenttoll skjermes vi fra denne prissvingningen ettersom tollen da beveger seg i takt med prisen. For å kompensere for eventuelle prisøkninger ved innføring av prosenttoll, vil Rødt fjerne moms på norskprodusert frukt- og grønt. Slik blir det billigere å spise norsk og billigere å spise sunt.

Sterke bondeide samvirker

Det er distriktspolitikken og den norske samvirkemodellen som gjør at jordbruket i Norge er spredt utover hele landet, og ikke kun konsentrert på Jæren og Østlandet. Tine kjøper og henter melk over hele landet, fra gardsbruk på det flateste Østlandet til øverst i Pasvikdalen i Finnmark. Tine som meierisamvirke er i dag under press fra private kommersielle aktører som Q-meieriene. Samtidig som samvirkene mister markedsandeler til Q-meieriene, må Tine som markedsregulator både legge til rette for de private meieriene, og subsidiere dem gjennom konkurransepolitiske tiltak i det som kalles prisutjevningsordningen. Rødt mener det er helt unødvendig at penger skal gå fra de bondeide samvirkene til private meierier i sentrale strøk eid av store selskaper. Rødt vil heller styrke samvirkemodellen, og sikre at vi har meierier og slakterier spredt i landet, slik at vi har et landbruk og en videreforedling av melk og kjøtt så nært som mulig der maten produseres.

Bondens inntekt kommer fra to steder, markedet og tilskudd. Vi mener at staten må gi mer tilskudd til bøndene, men vi må også sikre at bonden kan få mer av verdien i markedet, gjennom dagligvarehandelen. Slik dagligvaremarkedet er i dag, har et fåtall rike dynastier total kontroll over salgskanalene. I 1985 fikk melkebonden 49% av prisen for melk som ble solgt,

i dag er andelen under 25%. Dagligvarekjedene tar altså stadig mer av kaka som er bondens produkter, og dette må vi gjøre noe med. Vi vil utfordre dagligvaredynastiernes makt gjennom å bryte opp dagligvaregigantene, og legge til rette for direkte salg fra gårdbrukere til forbrukere, og gjennom løsninger for direkte salg gjennom samvirkene. Rødt går inn for å innføre eierskapsbegrensninger i dagligvarehandelen, og gi konkurransetilsynet verktøy for å bryte opp for dominerende enkeltaktører, slik at store selskaper ikke skal kunne kontrollere hele dagligvare- og mathandelen.

RØDT VIL GJENNOMFØRE FØLGENDE TILTAK FOR Å SIKRE ET LEVENDE OG BÆREKRAFTIG LANDBRUK OVER HELE LANDET:

- En inntektsopptopping i landbruket for å jamstille bønders inntekt med andre yrkesgrupper innen 2027.
- Endre tallgrunnlaget for jordbruksoppgjøret slik at det i større grad gjenspeiler bøndenes faktiske økonomi.
- Endre tilskuddssystemet i landbruket for å fremme sjølforsyning: innføre teigbaserte tilskudd tilpasset lokale forhold, flytte tilskudd fra kraftfôrintensive produksjoner til distriktslandbruk, grovfôr og beite.
- Sette ut i live en «Ta landet i bruk-satsing»: økte tilskudd til grøfting og istandsetting av arealer, og til istandsetting av jordbruksarealer i Nord-Norge
- Bruke tollvernet mer aktivt, og gå fra krone- til prosenttoll på flere varer.
- Fjerne moms på norskprodusert frukt og grønt.
- Innføre eierskapsbegrensninger og bryte opp maktkonsentrasjonen i dagligvarekjedene.
- Styrke ordninger for direkte salg fra bonde og fra samvirke til forbruker.
- Styrke jordvernet – matjord er trygghet og skal ikke bygges om til parkeringsplasser og IKEA-butikker.
- styrke samvirkene, og fase ut de konkurransepolitiske tiltakene i fra PU-ordninga for melk.

Foto: Birgit Fostervold

3. Hav og fiskeri

Norge har verdens nest lengste kyst kun slått av Canada, 100 915 kilometer fra Skagerrak i sør til Barentshavet i Nord. Norske havområder er over seks ganger større i areal enn fastlandsnorge, og skulle vi regnet inn disse evige kvadratkilometerne med levende hav, hadde Norge vært verdens trettende største land.

Et levende hav er grunnlaget for liv og næring langs hele kysten. Skal vi kunne fortsette å leve av disse rikdommene også i framtida, må vi bli flinkere til å ta vare på havet i dag. Derfor mener Rødt at Norge i større grad må ta på alvor forpliktelsene vi har påtatt oss i FNs naturavtale, også når det kommer til forvaltning av havområdene.

For Rødt er det viktig prinsipp at fiskeriressursene skal skape aktivitet og levebrød for de som bor langs kysten, at de som har bygd opp samfunn og liv på grunnlag av fisken også skal kunne gjøre det i framtida. Derfor lanserer vi en fiskeindustripakke, hvor vi foreslår å gjeninnføre leveringsplikten, og styrke kystflåten, for å sikre aktivitet på fiskemottakene langs kysten og lys i husan i fiskeværene.

3.1 Et levende havmiljø

Rødt er opptatt av at vi skal ta vare på havet, slik at befolkninga langs kysten skal kunne leve av ressursene i havet i framtida også. Da kan vi ikke høste over evne, eller gå løs på inngrepsfri natur til havs.

Vi må ta bedre vare på havet og fjordene våre. Norske havområder er allerede hardt presset av petroleumsvirksomhet og industrifiske med bunntråling. Samtidig har livet i fjordene – fra Oslofjorden til Porsangerfjorden – blitt skadelidende i møte med industrialisering og overfiske. Oppdrett og gruvedrift setter fjordressursene i spill. Store, åpne oppdrettsanlegg truer den rødlistede villaksen, samtidig som gruveselskapet Nordic Mining skal dumpe gruveavfall i Førdefjorden, en nasjonal laksefjord.

Også nye næringer til havs øker presset. Olje- og gassnæringen beveger seg inn i stadig mer sårbare områder, ikke minst etter at iskantgrensen ble endret. Regjeringspartiene, Høyre og Frp vil dessuten gå løs på Arktis med gruvedrift på dyphavet.

Det finnes alt for lite kunnskap om gruvedrift på havbunnen. Havforskningsinstituttet har uttalt at for over 99 prosent av de aktuelle områdene, har vi ingen kunnskap om økosystemene som befinner seg på havbunnen.¹⁶ Nye arter og økosystemer oppdages nede i dyphavet kontinuerlig, og hvordan gruvedrift vil påvirke disse områdene og livet i havet som sådan er ukjent. Mineraler kan hentes opp én gang, men forvalter vi havet riktig kan fisken være en evigvarende ressurs. Inntil mer kunnskap er på plass krever Rødt full stans, og ingen åpning av havbunnen for gruvevirksomhet.

Også det såkalte havvindeventyret spiser opp arealer på bekostning av livet i både havet og lufta. I tillegg koster havvind mer enn det smaker. Den norske kontinentalsokkelen er ikke egnet for bunnfast havvind, og flytende havvind er enda dyrere enn bunnfaste installasjoner. Havforskningsinstituttet mener at vi har for lite kunnskap om hvordan havvind påvirker fisket. I en omfattende rapport peker de på erfaringer med dårlig sameksistens mellom havvind og fiskeri ved utbygginger, samt at det offentlige ordskiftet i for liten grad handler om miljøkonsekvenser: “Debatten om havvind i media er dominert av politikere og havvindutbyggere, forskning- og miljøorganisasjonene er underrepresentert. Dette er ikke bra når en står overfor en så viktig beslutning for miljøet og Norges fremtid.”¹⁷

På Utsira Nord, som har blitt pekt ut som det neste området for utbygging av havvind, peker Norges vassdrag- og energidirektorat (NVE) på at det fortsatt mangler kunnskap om påvirkningen på natur. Området overlapper dessuten med det som er definert som et særlig verdifullt og sårbart område.¹⁸ Utsira er også et viktig nasjonalt og internasjonalt fugletrekk. Det samlede presset på livet i havet og fjordene våre er så stort at vi setter framtidas ressurser i spill. Da blir både naturen og fiskerne skadelidende.

RØDT VIL GJENNOMFØRE FØLGENDE TILTAK FOR Å TA VARE PÅ LIVET

16. WWF, “Gruvedrift på havbunnen”: <https://www.wwf.no/dyr-og-natur/hav-og-fiske/gruvedrift-pa-havbunnen>

17. Havforskningsinstituttet, “Kunnskapsinnhenting for sameksistens mellom fiskeri- og havvindsatsing”, 13.9.2023: <https://www.hi.no/hi/nettrapporter/rapport-fra-havforskningen-2023-40>

18. Se NVEs veileder om Vestavind F: <https://veiledere.nve.no/havvind/strategisk-konsekvensutredning-av-vindkraft-til-havs/nves-vurderinger-og-innspill/vestavind-f/>

I HAVET OG FJORDENE VÅRE:

- Verne 30 prosent av marine områder, i tråd med naturavtalen.
- Sette i gang arbeidet med en marin arealplan for norske havområder, som tar hensyn til vernemålet, og som skal oppdateres med jevne mellomrom.
- Utrede områder som er definert som særlig verdifulle og sårbare områder (SVOer) for marint vern, og sørge for at en slik utredning er gjennomført før det gis tillatelse til ny industriell aktivitet i et område.
- Forby bunntråling i verneområder, og utarbeide en plan for å omstille fiskerinæringen vekk fra bunntråling i disse områdene.
- Definere SVO Iskantsonen på nytt, i tråd med det vitenskapelige grunnlaget fra Faglig Forum, med en sørlig grense ved maksimal isutbredelse, dvs. 0,5 prosents isfrekvens.
- Stanse petroleumsvirksomhet, inkludert leting og seismikkkyting, i områder definert som særlig verdifulle og sårbare (SVO).
- Ikke åpne for gruvedrift på havbunnen, og stanse pågående prosesser.
- Stanse all havvindutbygging.
- At den lenge varslede handlingsplanen for sjøfugl kommer til behandling i Stortinget snarest.
- Gjennomføre tiltak for å systematisk restaurere norsk tareskog langs kysten for å bedre det marine miljøet.
- Gjennomføre nasjonale tiltak for å rense og restaurere forurensede fjorder, inkludert Oslofjorden. Kommunene kan ikke ta denne kostnaden alene.
- Gi mer penger til Havforskningsinstituttet og MAREANO for å få mer og uavhengig kunnskap og forskning på havmiljø og fisk.

3.2 Fisk for framtida – fiskeindustri og kystkultur

«*Dei viltlevande marine ressursane ligg til fellesskapet i Noreg*»
– Havressursloven § 2

Fisken har alltid vært livsnerven for folket langs kysten i Norge. Fiskeriressursene utenfor stuevinduet, og særlig torsken, har gitt og skal fortsette å gi mat på bordet, arbeid og industri i fjordbygder og byer. Det er fisken som har fått folk til å bosette seg på steile knauser og i værharde fiskevær. Det er derfor loven som regulerer fisket i Norge allerede i første paragraf slår fast at formålet er å sikre en bærekraftig og samfunnsøkonomisk lønnsom forvaltning av fiskeriene i Norge, og å sikre sysselsetting og bosetting i kystsamfunnene.

I 2019 undersøkte Riksrevisjonen virkningen av de siste tjue årenes fiskeripolitikk. Riksrevisjonen kom fram til at fiskeripolitikken og kvotesystemet hadde ført til en sentralisering av fiskekvoter og ressurser på få hender, og at stadig mindre av verdiskapninga kom kystsamfunnene til gode. Endringene i fiskeripolitikken har redusert fiskeriaktiviteten i mange kystsamfunn, og kvoteprisene gjør at stadig færre unge får etablert seg som fiskere. Riksrevisjonen konkluderte derfor med at dagens fiskeripolitikk utfordrer sentrale fiskeripolitiske prinsipper og målsetninger.¹⁹

Helt siden kvotesystemet ble innført på 1990-tallet, har stadig flere fiskekvoter blitt samlet hos færre og større fiskefartøy og sjømatelskaper. Selv om det er den varierte kystflåten i Troms og Finnmark som sysselsetter klart flest både på havet og som leverer råstoff til fiskeindustrien på land, samles stadig mer av kvotene og fiskeriressursene hos de største fartøyene og hos trållerredere. Selskapet Lerøy havfisk disponerer for eksempel rundt 10 % av torskekvoteene i Norge.²⁰

I Norge har det vært et prinsipp at fiskeflåten skal eies av fiskerne selv, og ikke av store internasjonale selskaper. Når fiskeindustrien og trållerredene likevel har fått kvoter, var det mot at de skulle levere fisk og skape aktivitet i fiskeindustrien på land. De fikk en såkalt leveringsplikt. Denne plikten ble i 2003 uthulet til en «tilbudspunkt», og i dag leveres stadig mindre torsk til fiskemottakene langs kysten.²¹ I følge bearbeidingsutvalget som leverte sin rapport til regjeringa i 2022, har andelen hvitfisk som bearbeides på land falt fra 80 prosent til 50 prosent de siste tretti årene. Resten eksporteres rett ut av landet. Fisk som kunne skapt arbeidsplasser og verdiskapning langs kysten, eksporteres direkte til fiskeindustri i EU og Asia. Disse fiskeriressursene må igjen komme kystsamfunnene til gode. Trålerkvotene som er underlagt pliktsystemet går ut i 2030, noe som gir en mulighet til å omfordele disse kvotene på en måte som skaper mer aktivitet på fiskemottakene. Vi har likevel ikke tid til å vente til 2030, og Rødt mener at vi allerede nå må innføre regler som gjør at mer fisk videreføres på land.

I tillegg til å skape mest ringvirkninger lokalt gjennom å levere fisk til fiskemottakene langs kysten, er kystflåten klart mest klima- og naturvennlig. Trålerflåten slipper ut over

tre ganger mer klimagasser per tonn fanget torsk, enn den konvensjonelle kystflåten.²² Fiske med trål gjør også stor skade på det marine livet på havbunnen og korallrev, og ifølge Havforskningsinstituttet er et sted mellom tretti og femti prosent av kaldtvannskorallene langs norskekysten skadet eller ødelagt som følge av bunntråling. Forskning viser også at naturødeleggelsene ved tråling frigjør enorme mengder CO₂, som fører til havforsuring og klimaendringer. Disse CO₂-utslippene regnes i dag ikke inn i norsk klimaregnskap, men er ifølge en studie publisert i Nature i 2021 regnet til å utgjøre 25 millioner tonn CO₂, en mengde tilsvarende femti prosent av Norges totale utslipp.²³

Kvotemeldinga som regjeringspartiene, Høyre, Venstre og Frp vedtok i Stortinget våren 2024 ble heller ikke snuoperasjonen som trengs i fiskeripolitikken. I en tid hvor torskebestanden i Barentshavet er i tilbakegang, er det viktigere enn noensinne at hvert eneste tonn fisk fanget i norske farvann, er med på å bygge lokalsamfunn, industri og sysselsetting langs kysten.

Rødt foreslår derfor en **fiskeindustripakke** for kysten: Ved å gjenopprette leveringsplikten, og innføre kvotetrekke for ubearbeidet eksportert torsk, sikrer vi at mer råstoff kommer til landindustrien, også når torskebestanden er i nedgang. Vi foreslår å styrke åpen gruppe, som er den delen av kystflåten som er minst i fartøystørrelse, men størst i antall fartøy, og å stille krav til at fartøy som fisker snøkrabbe, leverer til fiskemottakene. I tillegg går Rødt inn for en krisepakke til de kommunene i Nord-Norge som mister vesentlige skatteinntekter på grunn av nedgangen i fiskekvoter.

RØDT VIL GJENNOMFØRE FØLGENDE TILTAK FOR AKTIVITET I FISKERINÆRINGA:

- Gjenopprette leveringsplikten – brudd på leveringsplikten må føre til bortfall av fiskekvoter
- Innføre kvotetrekke for ubearbeidet eksportert torsk for fartøy med pliktkvoter
- Avslutte struktureringa i fiskeflåten, sikre at strukturgevinst tilfaller den varierte kystflåten ved utgangen av strukturkvoter.
- Øke kvoteavsetningen til åpen gruppe til minimum 10 % av nasjonal kvote
- Kutte CO₂-kompensasjonsordningen for trålere
- Utvide kystfiskeordningen til å omfatte flere områder i Troms og Nordland
- Stille krav om at fartøyer som deltar i fisket etter snøkrabbe leverer fangsten til fiskeindustrien i Finnmark. Innføre forbud mot ombordproduksjon av snøkrabbe.
- Lovfeste kystbefolkningas rettigheter til marine ressurser på grunnlag av historisk bruk av fjorder og kystnære havområder som foreslått av kystfiskeutvalget rapport (NOU 2008:5).
- Bevilge en krisepakke på 75 millioner kroner til kystkommuner som mister skatteinntekter som følge av kvotenedgang.

19. Riksrevisjonen - Dokument 3:6 (2019–2020)

20. Skriftlig innspill til bearbeidingsutvalget fra Lerøy Seafood Group, 14.09.2021:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/9f854dfbd4844cd98c6ca959bd7c9f6c/leroy-as.pdf>

21. <https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/fiskeri-og-havbruk/1/ordbok-fiskeri/tilbudspunkt/id2958413/>

22. Konvensjonell kyst: 403 kg CO₂ ekvivalenter pr tonn torsk. Torsketrålere slipper ut 1302 kg CO₂-ekvivalenter per tonn torsk. Se Finansdepartementets svar på spørsmål 431 fra Finanskomiteen / Rødts fraksjon, 2023.

23. Sala, et al: "Protecting the global ocean for biodiversity, food and climate", 2021. <https://www.nrk.no/norge/bunntraling-frigjor-like-mye-karbon-som-flytrafikken-1.15422683>

3.3 Havbruk/oppdrett

Oppdrett er en relativt ny næring i Norge, som har blitt et industrieventyr langs kysten. Næringa har skapt mange arbeidsplasser og store formuer, men truer også natur og miljø og har skapt større økonomisk ulikhet langs kysten. Villaksen som har betydd mye både for fritidsfiskere, og for fangstkulturen i ulike lokalsamfunn langs elver og fjorder, er i dag oppført på rødlista som “nær truet”. Rømming fra oppdrettsanlegg, som sprer sykdom, lakselus og dårlige gener i møte med villaksen, er en viktig grunn til det.

Rødt mener at det haster å få oppdrettsnæringa over i ett mer miljøvennlig spor. Vi er for en oppdrettsnæring med lukkede merder, med kontroll over rømming og lakselus. Lukkede merder vil også bidra til å løse problemene med utslipp av laksefôr, slam og utslipp som skaper algeoppblomstringer som truer med å kvele mange av fjordene i Norge. For Rødt er det klart at oppdrettsnæringa ikke kan fortsette å vokse før det er kontroll over problemene med rømming og utslipp. I Canada har man innført krav om at alle merder må omstilles innen 2029 til lukkede anlegg,²⁴ og vi ønsker å innføre liknende krav i Norge.

Suksessen til oppdrettsnæringa har ført til en stor oppsamling av penger, og med det også makt hos selskaper og enkeltpersoner langs kysten. For Rødt er det et viktig prinsipp at fjordene våre er fellesskapets eie, og vi går derfor imot alle forsøk på privatisering av fjordallmenningen gjennom evigvarende konsesjoner. Vi mener også at den store lønnsomheten i næringen må komme fellesskapet og lokalsamfunnene til gode, og vil derfor kjempe for å bevare laksebaronskatten, altså grunnrenteskatt på havbruk, også etter stortingsvalget i 2025.

Foto: Tim Strulik / Unsplash

24. <https://www.tu.no/artikler/canada-med-forbud-mot-apne-merder/548197>

Foto: Dan Meyer / Unsplash.

4. Aktiv næringspolitikk

Norsk industrihistorie er ikke bare historien om hvordan vi tok i bruk de rike naturressursene i dette landet, men også hvordan vi skapte næring av og rundt disse ressursene. Ut av vannkrafta fra fossefallene skapte vi aluminium og gjødsel, og lagde giganter som Norsk Hydro. Da Stortingets industrikomité i 1974 satte premissene for den norske oljepolitikken, ofte omtalt som de ti oljebudene, slo de fast at oljen skulle forvaltes med nasjonal styring og kontroll, og at oljen skulle være grunnlaget for ny norsk næringsvirksomhet. Disse prinsippene må vi ta med oss inn i utviklinga av ny industri i dag. Da vi oppdaget olje på Ekofisk lille juleaften 1969, hadde ikke Norge noen leverandørindustri for oljenæringa. Det at oljeeventyret også ble et industrieventyr på fastlandet er resultatet av en fremsynt og gjennomtenkt industripolitikk som ga norske leverandører muligheten til å bygge seg opp.

Hvis leverandørindustrien i Norge skal overleve omstillingen bort fra en oljeøkonomi, så må Norge starte med en aktiv næringspolitikk igjen. Vi må være villige til å bruke statlige økonomiske muskler og demokratisk styring til å støtte opp om de næringene som skal sysselsette folk i industrien og på verftene langs kysten.

Prinsippet om en «næringsnøytral» industripolitikk, som ligger til grunn for EUs regler for subsidiering og anbud, og som vi er forpliktet til igjennom EØS, er ødeleggende for en slik industrireising. Den manglende evnen og viljen til å styre industripolitikken, gjør at ferger bygges for norske offentlige midler i Tyrkia, samtidig som verft langs kysten mangler oppdrag. Manglende styring gjør at strøm går til kraftsløsende utvinning av kryptovaluta, heller enn produksjon og utslippskutt i viktig industri.

Rødt ønsker en demokratisk styrt industripolitikk, hvor vi verken overlater industriens framtid til markedet som høyrepartiene ønsker, eller kaster milliarder i subsidier uten vilkår etter luftslott og eiere.

4.1 Verft og leverandørindustri

Da rederiet Fjord1 skulle bestille inn ferger til å betjene fergestrekningen Oppedal-Lavik over Sognefjorden for Statens Vegvesen, gikk ikke byggeoppdraget til lokale verft med kompetanse til å bygge skip, men til Tyrkia.²⁵

I Norge finner vi verft som er absolutt verdensledende på bygging av avanserte skip og installasjoner, som elektriske og sjøgående ferger. De neste årene skal en rekke fergestrekninger elektrifiseres, og forsvarer skal få bygget flere nye fartøy. Dette er oppdrag som vil kunne gi aktivitet og utvikling i de norske industrimiljøene langs kysten.

Derfor er det et paradoks at ferger som skal frakte folk over norske fjorder, som i stor grad finansieres av norske skattepenger, heller bygges på tyrkiske verft som har en stygg historie med dårlige arbeidsforhold. I 2023 dokumenterte Aftenposten/E24 hvordan arbeidere ved tyrkiske verft har dårlig lønn, farlige arbeidsforhold, og hvor det ikke var uvanlig med dødsulykker.²⁶

Alle de nye skipene til Havila, som betjener Kystruten, og flere nye ferger som trafikkerer strekninger for Vegvesenet er bygget i Tyrkia, blant annet ved Tersan-verftet. Det betyr at norske skattebetalere gjennom offentlige oppdrag, og tilskuddsordninger som Enova og Eksfin, subsidierer utbygging og slaveliknende arbeidsforhold. Dette er penger som burde gå til å bygge opp og støtte industrimiljøer i Norge.

Offentlige anskaffelser er regulert gjennom EUs anskaffelsesregelverk, som vi også er forpliktet til gjennom EØS-avtalen. Direktivene som utgjør dette regelverket gir detaljerte prosedyreregler, blant annet at anskaffelser skal

gjennomføres etter fri konkurranse. EØS setter altså hinder for at norske politikere kan prioritere fellesskapets midler til å bygge opp norsk næringsliv og industri gjennom offentlige anskaffelser.

Selv om det beste for Norge ville vært å erstatte EØS-avtalen med en ordinær handelsavtale, finnes det et betydelig handlingsrom innenfor EØS til å finne løsninger for å sikre oppdrag til norsk verftsindustri. Rødt har fått Stortingets utredningsseksjon til å sammenlikne andelen offentlige oppdrag og anskaffelser som går til utenlandske selskaper i henholdsvis Norden, Frankrike, Tyskland og Italia. Ser vi på anskaffelser av fartøy, ligger andelen nasjonale tildelinger i Frankrike og Italia tett på 100 %, mot 68% i Norge. Det viser at Norge er helligere enn paven når det kommer til å bruke handlingsrommet innenfor EØS, sammenliknet med EU-land.

Vi mener at tiden er kommet for å utfordre handlingsrommet. Tyskland, Frankrike og Sverige har egne retningslinjer som premierer nærhet i avstand av hensyn til miljøet. Gjennom å regne inn klimagassutslippene i transport vil for eksempel verftet på Rosenberg i Stavanger eller verft i Trøndelag få en fordel fremfor verft i Sør-Korea eller Tyrkia på grunn av avstanden. Både Finland, Italia og Frankrike har innført språkkrav om at leverandørers tilbud skal leveres på henholdsvis finsk, italiensk og fransk. En rapport utarbeidet av Menon Economics og advokatfirmaet Arntzen de Besche for Nærings- og fiskeridepartementet i 2023, fant at ved krav om bruk av nasjonalt språk i tilbudet, var andelen tildelinger til nasjonale aktører 83%, mot 53% i konkurranser uten et slikt krav.²⁷

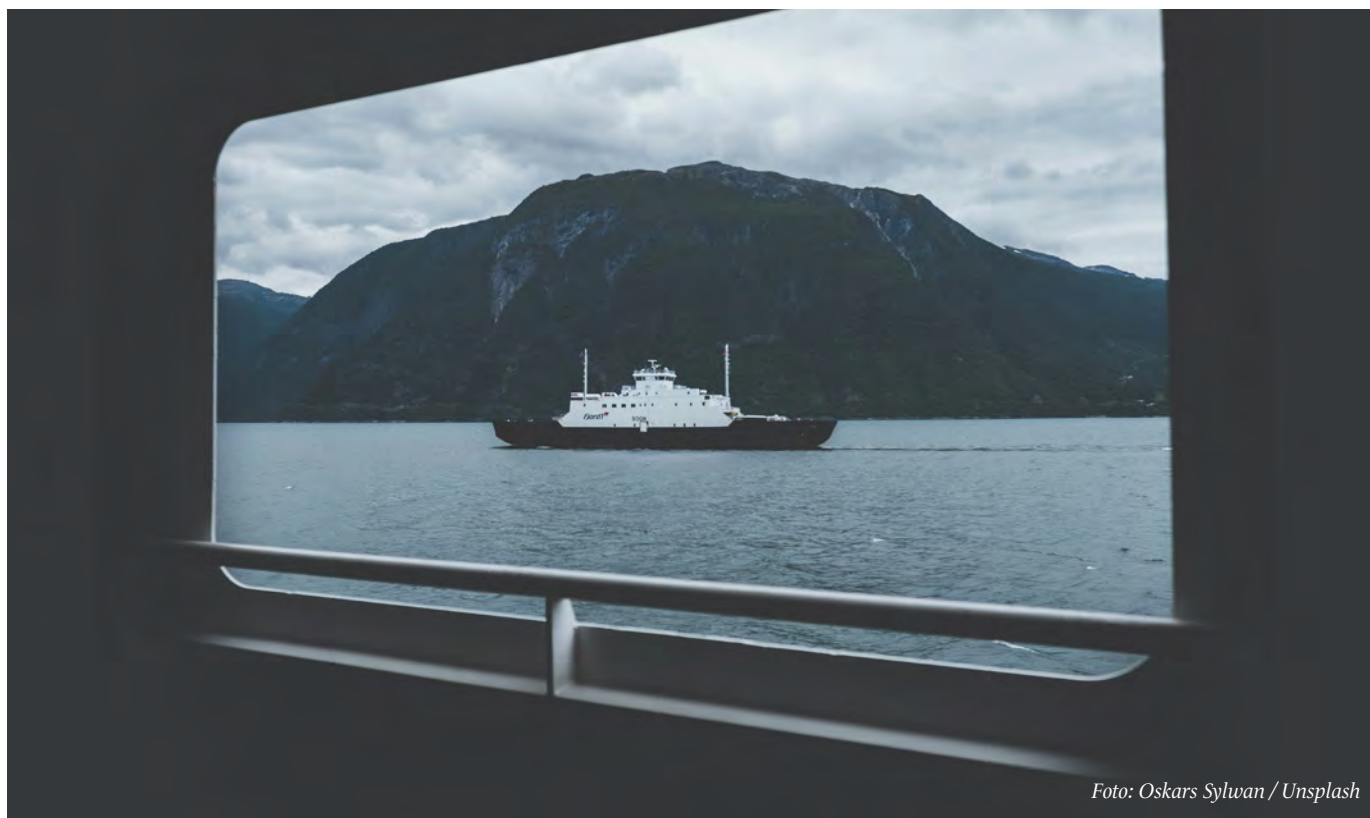

Foto: Oskars Sylwan / Unsplash

25. Kystens næringsliv, 1.11.2023, <https://www.kystens.no/nyheter/dette-er-et-anbud-norske-verft-taper/2-1-1544345>

26. E24, 18.01.2024, <https://e24.no/naeringsliv/i/wAqbzL/rederne-kan-spare-100-millioner-paa-aa-bygge-et-skip-i-tyrkia-det-har-sin-pris>

27. Menon Economics, 2023:

Forsvar norsk produksjon

Alle partiene på Stortinget er enige om at forsvaret skal gjenoppbygges og styrkes de neste tiårene. For Rødt er det viktig at pengene som fellesskapet legger på bordet til både store investeringer i fartøy, men også til forbruksmateriell som feltproviand og bekledning, brukes på en slik måte at det også skaper aktivitet i norsk næringsliv for øvrig. I arbeidet med forsvarsforliket sikret Rødt at tjuetatte av de nye fartøyene til Kystvakten og Sjøforsvaret skal utvikles og bygges i Norge. Vi fikk også gjennomslag for at forsvaret skal utnytte handlingsrommet i EØS til å benytte lokale og regionale tilbydere. Ikke bare vil dette gi oppdrag til norsk industri og næringsliv, det vil også sikre matsikkerhet- og forsyningsikkerhet i krisesituasjoner. Slik sikrer vi både at fartøy som kan bygges ved norske verft blir bygd i Norge, men også at potetene i byssa kommer fra norske bønder, at sålene i soldatenes støvler lages av lokalt næringsliv eller at turmat til rekruttene er laget på norske fabrikker.

Kamp mot sosial dumping;

Midlertidig innleie av arbeidskraft er en trussel mot den norske arbeidslivsmodellen. Rødt er glade for at vi har fått plass et forbud mot midlertidig innleie av arbeidsfolk gjennom bemanningsbyrå i bygge- og anleggsbransjen på Østlandet, en seier vi sammen med fagbevegelsen lenge har jobba for. Forbudet på Østlandet bør bare være begynnelsen, og står klart til å innføres i andre deler av landet, og i flere næringer. Tall fra A-krimssenteret i Nordland avdekket i 2019 lovbrudd ved 19 av 20 fiskebruk i Vesterålen og Lofoten, knyttet til svart arbeid, manglende overtidslønn og timelønn nede i 40 kr timen ²⁸ noe som viser at det er et stort behov for å få bukt med arbeidslivskriminalitet og sosial dumping også i andre bransjer.

Da innleieforbudet på Østlandet ble satt i kraft, tok det ikke lang tid før flere bemanningsbyrå og et polsk rekrutteringsselskap gikk til erstatningssøksmål mot staten. ESA, som overvåker oppfølgingen av EØS-avtalen, gikk også til traktatsbruddsak mot den norske staten i EFTA-domstolen som dømmer i EØS-spørsmål. ²⁹ I november 2024 kom domstolen til at det norske forbudet ikke er i direkte strid med EØS-avtalen. Saken viser likevel hvordan aktører som tjener på dagens system er raske til å løpe til EU-domstoler for å bekjempe fremskritt i kampen mot sosial dumping.

RØDT VIL GJENNOMFØRE FØLGENDE TILTAK FOR Å SIKRE FLERE OPPDRAG TIL NORSKE VERFT OG NORSK LEVERANDØRINDUSTRI:

- Sikre at offentlige anskaffelser og investeringer både på fastlandet og offshore stimulerer til aktivitet og omstilling i norske industrimiljøer.
- At vi utfordrer og bruker handlingsrommet i EØS-avtalen til å sikre oppdrag til norske verft og norsk industri, blant annet gjennom språkkrav og skjerpede krav om miljø og HMS.
- At forsvaret gjennom innkjøp og vedlikehold sikrer oppdrag til norske verft, også i Nord-Norge hvor bedrifter er hardt rammet av inntektsbortfall grunnet sanksjonene mot Russland

- At forsvaret gjennom innkjøp av forsvarsmateriell og forbruksvarer støtter opp om norsk produksjon og landbruk.
- Utvide forbudet mot innleie i byggenæringa på Østlandet til å omfatte flere områder og sektorer.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/8552d9265abc4f788f1b24f1b93c19a9/offentlig-anskaffelse-av-fartoy-rapport-31.-januar-2023.pdf>
28. Flatmo, Rose Maiken / Manifest Analyse; Notat 2/2021 "Fra sosial dumping til kontrollert arbeidsinnvandring"
29. <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/vgV3gV/efta-domstolen-norsk-innleieforbud-ikke-i-strid-med-eos-avtalen>

4.2 Korteist kraft og produksjon: Bruk strømmen på norsk industri og næringsliv

Rødt mener det er helt avgjørende med demokratisk kontroll over krafta for å ta vare på den kraftforedlende industrien og annet næringsliv. De siste årene har vi opplevd høye og ustabile kraftpriser. Dette toppet seg i 2022 med en snittpris på 2 kroner kilowattimen. Snittet mellom 2010-2020 var til sammenligning 33 øre kilowattimen.

Samtidig vet vi at det er billig å produsere kraft i Norge. Konesjonskraftprisen, som baserer seg på et representativt snitt av norsk kraftproduksjon, var 12,31 øre kilowattimen i 2024.³⁰ Vi har fortsatt kraftoverskudd i Norge, og vi har betalt for den store og langt på vei naturfiendtlige utbygginga som har foregått de siste hundre årene.

Rødt mener at samfunnskontrakten brytes når krafta selges til høystbydende på den europeiske kraftbørsen, heller enn å bli brukt til husholdninger og næringsliv her hjemme.

Å foredle krafta der den produseres er også et godt klimatiltak. For når energi skal transporteres langt av sted, er det alltid et betydelig nett-tap. Derfor er korteist kraft et gode i seg selv. Foreløpig klarer mange av de store, kraftforedlende bedriftene seg, fordi de har langtidskontrakter som er forholdsvis lave som de balanserer med spotprisene. Samtidig vet vi at annet næringsliv, særlig i Sør-Norge, sliter. Et Sandnes-slakteri måtte for eksempel flytte pinnkjøttproduksjonen sin til Trøndelag.³¹ Den kraftforedlende industrien kan også komme til å slite mer når langtidskontraktene skal reforhandles.

Det går an å organisere produksjonen og distribusjonen av kraft på en annen og mer rettferdig måte. Folk hadde lys i lampa også før kraftpolitikken ble markedsliberalisert med energiloven av 1990.

Rettferdig fordeling av kraft er ikke minst viktig hvis vi skal ta vare på industriarbeidsplasser i distriktene, der krafta produseres. Dette er noen av de arbeidsplassene vi skal stå igjen med når olja tar slutt. Det er med andre ord veldig mange gode grunner til å ta tilbake kontrollen over krafta.

Å ta kontroll over krafta betyr også å gjøre noe med årsakene til de høye og ustabile strømprisene. I Tokke kommune har de unngått europeiske markedspriser på strømmen. Der har de makspris på strøm også for næringslivet. Kommunen kan levere strøm til fast pris, under 40 øre kilowattimen, fordi de har konsesjonskraft – en siste rest av systemet vi hadde før Norge markedsliberaliserte og ødela strømmarkedet.

I tillegg til at norske politikere markedsliberaliserte kraftpolitikken på begynnelsen av 90-tallet, har vi blitt tettere knyttet til den europeiske kraftbørsen. Da Terje Søviknes fra Frp var olje- og energiministeren meldte partiet Norge inn i EUs energiunion og vedtok tredje energimarkedspakke, sammen med Høyre, Ap, Venstre og MDG.

Samtidig har vekslende regjeringer bygget nye utenlandskabler som fysisk binder oss til kontinentet og Storbritannia. Dermed påvirker ikke økt kraftproduksjon i Norge strømprisen i nevneverdig grad. Norge har mistet kontroll over forholdet mellom tilbud og etterspørsel.

Rødt er det eneste partiet som har vært konsekvent mot denne utviklingen. Vi mener det når vi sier at vi vil ta tilbake kontrollen. Folk husker dessuten at det fantes et alternativ til dagens politikk. Det finnes også små lommer av en mer sosial organisering av krafta her i landet, slik eksempelet med Tokke viser.

Nå trues restene av sosial kraftpolitikk av EUs fjerde energimarkedspakke, som flere partier og NHO ivrer for å innføre. Pakken består av fire direktiver og forordninger. Flere av direktivene og forordningene vil ha store konsekvenser for Norge, med forbud mot makspris på strøm og juridisk bindende krav om 70 prosent eksportkapasitet på utenlandskabler. Derfor er det helt avgjørende at Stortinget stanser denne EU-pakken, ikke minst av hensyn til et konkurransedyktig næringsliv, basert på fornybar, korteist kraft. Da kan vi ikke gi opp makt og kontroll over krafta til EU.

RØDT VIL GJENNOMFØRE FØLGENDE TILTAK FOR Å SIKRE NORSK KRAFTFOREDLING, VERDISKAPING OG FORSYNINGSSIKKERHET:

- Bruke det offentlige eierskapet i kraftselskaper i kommuner og stat til å tilby faste, lave prisavtaler til norsk næringsliv, som speiler de lave produksjonskostnadene.
- Fjerne unødvendige salgsmellomledd ved salg av strøm. Snylterleddet må bort.
- Stille krav til kraftselskap om oppdeckningskrav. Kraftforsyning og miljøhensyn skal tas særlig hensyn til.
- Reforhandle avtalene for utenlandskablene, og si nei til alle forsøk på bygge nye, for eksempel nye kabler til Danmark.
- Legge ned veto mot EUs fjerde energimarkedspakke.
- Starte forhandlinger om å melde Norge ut av EUs energiunion.

30. Regjeringa, desember 2023: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/dep/ed/nyheter/2023/konsesjonskraftprisen-for-2024-er-fastsett/id3020045/>

31. NRK, september 2023: <https://www.nrk.no/rogaland/sandnes-slakteri-sender-pinnekjott-til-trondelag-pa-grunn-av-stromprisene-1.16571312>

4.3 Få fart på byggenæringen – på en miljøvennlig måte!

Byggenæringen sliter, og har i flere omganger ropt varsko om at de er tomme for oppdrag. Samtidig vet vi at veldig mange energisparetiltak vil kunne gi oppdrag og arbeid til bygg- og anleggsbransjen. I stedet for å sende folk ut i arbeidsledighet, har vi sjansen til å ta vare på Norge – på en mer miljøvennlig måte enn å bygge nye luksusboliger eller store hyttefelt. I tillegg til å satse stortilt på enøk, som beskrevet i kapittel to, trenger vi permitteringsregler som sørger for at vi ikke mister arbeidskraft.

RØDT VIL GJENNOMFØRE TILTAK FOR Å FÅ FART PÅ NORSK BYGG- OG ANLEGGSTRANSJE OG UNNGÅ OPPSIGELSER:

- Fremme en økonomisk krisepakke for byggenæringen som er spesifikt rettet mot energieffektiviseringstiltak
- Umiddelbart forlenge permitteringsperioden til 52 uker for å bevare kompetanse i byggenæringen.

Foto: Ihne Pedersen.

5. Bind landet sammen

Navnet Norge kommer av norrøne Norðrvegr, «veien mot nord». Navnet refererer til skipsleia nordover norskekysten. Det forteller hvor viktig ferdselsårene har vært for folk. Ferdselsårene er selve limet som knytter utkant og sentrum, bygd og by, sammen. Også folk i små fiskevær i nord og trange fjorder i vest trenger stabil nettilkobling og telefon, at posten kommer frem og at vi har trygge reiseveier.

Norge er knyttet sammen av et godt utbygd nettverk av veier, ferjer, jernbane og distriktsflyplasser. Problemet er altfor dårlig vedlikehold og manglende sikring mot ras og skred. Med jevne mellomrom opplever lokalsamfunn å bli isolerte på grunn av manglende rassikring, for eksempel på Riksvei 13 i Hardanger. Samtidig er det brukt over 2 milliarder kroner bare på å planlegge gigantprosjektet Hordfast i samme fylke. Hvis det skal bygges, vil det koste svimlende 46 milliarder kroner. Rødt vil parkere dette og andre overdimensjonerte motorveiprojekt over hele landet. Ved å droppe eller nedskalere de største prosjektene, får vi penger nok til å ta vare på hverdagsveiene. Da trenger vi heller ikke Nye Veier AS, statens eget selskap for motorveiutbygging. Rødt vil legge det ned og heller samle oppgavene i Vegvesenet.

Det er enorme behov for vedlikehold, fornying, utbedring og sikring mot ekstremvær over hele landet. For Rødt er det viktigste vi kan gjøre for å binde landet sammen å ta godt vare på det vi allerede har. Vi trenger ikke enorme prosjekter som sluker verdifull matjord, ødelegger natur og utkonkurrerer jernbanen. Derfor setter vi i vårt forslag til statsbudsjett for 2025 av 500 millioner ekstra til ras- og skredsikring av riksveier og 1,2 milliarder til utbedring, vedlikehold, ras- og skredsikring av fylkesveier.

En fremtid på skinner

På slutten av 1800-tallet var Norge et fattig land. Likevel klarte modige politikere, dyktige arbeidsfolk og ingeniører å bygge Bergensbanen, et av datidens mest ambisiøse og krevende samferdselsprosjekter. De siste 40 årene er det derimot blitt lagt ned langt mer jernbane enn det er bygget. Reisetiden har mange steder stått stille. Vedlikeholdsetterslepet på jernbanen er enormt, og nesten hvert tredje tog som går er forsinket eller innstilt. Rødt har i våre budsjettforslag over flere år satt av betydelige midler til å ta igjen etterslepet. I vårt forslag til statsbudsjett for 2025 har vi satt av totalt 415 millioner ekstra til vedlikehold, som er summen Bane Nord mener det faktisk er mulig å bruke. Vi trenger en forpliktende plan for å bli kvitt vedlikeholdsetterslep og innstilte tog.

Rødt er også for å fremskynde prosjekter som er viktige for å binde landet sammen. Ved å satse på jernbanestrekningene som allerede finnes, er det mulig å få reisetiden mellom store byer under fem timer. Slik kan jernbane erstatte fly. Rødt vil ha fortgang i arbeidet med ny rikstunnel under Oslo, som er proppen i hele jernbanesystemet i dag. Vi vil starte reguleringsarbeid for å sammenkoble Vestfold- og Sørlandsbanen, og vi er for en videre utbygging av jernbanen nord for Fauske i Nordland, og vi ønsker en ny og raskere forbindelse mellom Oslo og Stockholm.

Samling og styring av infrastruktur

Oppstyking, anbud og nyliberale reformer har kun ført til flere forsinkelser og ineffektiv styring, og har vært en katastrofe. Oppsplitting av jernbanen inn i ulike selskaper og etater for spor, signalanlegg, togeierskap og kjøring gjør samordning og utbedring langt mer krevende enn det trenger å være. Høyre-regjeringa forsøkte å sementere denne høyrepolitikken ved å si ja til EUs fjerde jernbanepakke. Jernbanen er et naturlig monopol. Den fungerer best når alle trekker i samme retning og driften kan planlegges som en helhet. Rødt vil gjenreise og renasjonalisere jernbanen i en samlet etat med ansvar for både infrastruktur, transport, vedlikehold og renhold, til det beste for samordning, vedlikehold, de ansatte – og for passasjerene.

Venter du på et viktig brev? Vil du lese avisa? Hvis du bor utenfor de store byene, er det stor sannsynlighet for at du kan glemme å lese mandagens post før mot slutten av uka. Etter at Høyre-regjeringa inkorporerte EUs tredje postdirektiv og liberaliserte postgangen, har vi fått dårligere postgang og dårligere arbeidsvilkår for dem som leverer post og pakker for oss. Konkurransen om pakkelevering er i virkeligheten en konkurranse i sosial dumping. Det regjeringsoppnevnte Postutvalget har nylig lagt fram sin rapport der det foreslås å kutte all postombæring til folks hjemmehadresse. Om dette innføres vil det gi mange negative konsekvenser, særlig for eldre og folk med lav digital kompetanse. Det landsomfattende postbudnettverket er viktig for den totale beredskapen i Norge, og må bevares.

RØDT VIL GJENNOMFØRE FØLGENDE TILTAK:

- Prioritere vedlikehold, rassikring og utbedring av eksisterende veinett
- Stanse store, kostbare og naturødeleggende motorveiutbygginger
- Prioritere vedlikehold og utbygging av jernbane
- Samle og ta tilbake kontrollen over jernbanesektoren
- Posten skal frem! Det er på tide å ruste opp igjen det offentlige postvesenet
- Sette nasjonale og lokale hensyn foran EU-direktiv i jernbanen og posten.

